

Інститут трансформації
Північної Євразії

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

«СВОрачіваємся»...

Чи готує Путін Росію до
післявоєнного майбутнього?

Володимир Нагірний

«СВОрачіваємося»...
Чи готує Путін Росію до післявоєнного майбутнього?

Володимир НАГІРНИЙ

Вступ	2
Сценарій завершення війни	5
«Орієнтуватись на спокійну більшість»	5
Провоєнна меншість: проблема, яку влада не знає, як вирішити	8
Учасники вторгнення: «нова еліта» чи нова проблема?	10
Сценарій війни «до перемоги»	14
Керована провоєнна мобілізація – успішна модель контролю над населенням РФ	14
Мілітаризація – технологія і стратегія	17
Замість стратегії: забезпечити максимальний часовий ресурс чинному режиму	19
Широке коло еліт: «виконроби» майбутньої нормалізації. Або – мобілізації...	24
Висновки	26

Росія розпочала війну, аби зупинити модернізацію України за західною моделлю. Неймінг війни – «спеціальна військова операція» – натякав на те, що вона планувалась, як швидка успішна кампанія, в результаті якої Україна втратить міжнародну і внутрішню суб'єктність та повернеться під російський контроль.

У перші місяці вторгнення інформаційне супроводження «СВО» базувалось на трансляції впевненості Москви у «безумовному досягненні завдань спецоперації». При цьому, власне, завдання не були сформульовані чітко. Це були радше пропагандистські кліше – «захист народу Донбасу», «денацифікація», «демлітаризація», «зупинка натовського воєнного освоєння території України». Рефрен «спецоперація іде за планом» звучав до осені 2022 року.

У вересні-грудні 2022 року, після звільнення ЗСУ Херсона, правобережної Херсонщини і більшості окупованих територій на Харківщині, РФ змінила і підхід до війни, і її позиціонування. 21 вересня Путін оголосив «часткову мобілізацію», 30 вересня – провів процедуру включення до складу РФ Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей. В грудні – визнав, що «СВО» може стати «тривалим процесом».

У посланнях до Федеральних зборів РФ 21 лютого 2023 року та 29 лютого 2024 року Путін розвивав наратив про війну, як «цивілізаційне протистояння з Заходом». А головною внутрішньополітичною ідеєю Кремля, починаючи з кінця 2022 року, стала «нормалізація» війни.

Звертаючись з посланням до Федеральних зборів у 2023 році, Путін значну частину виступу присвятив соціально-економічним питанням. Головний акцент було зроблено на тому, що в країні збережено соціальну стабільність, влада тримає ситуацію під контролем і виконує свої обіцянки; війна продовжується, але не впливає на повсякдення рядового росіянина¹.

Таке позиціонування війни було панівним до кінця 2024 року. З останньої декади 2024 року, на фоні перемоги на президентських виборах в США Дональда Трампа та відсутності стратегічних здобутків на фронті, Кремль скоригував свою наративну лінійку.

У першій половині 2025 року риторично Путін більше апелює до категорії «мир». Стрімкі геополітичні зміни цього року він розглядає, як шанс на наближення до реалізації «цілей спецоперації» (демонтажу української державності та знищення української ідентичності або її трансформації в дусі концепту «одного народу») шляхом переговорного процесу. Завдання мінімум – добитись хоча б часткової міжнародної легітимізації окупації частини території України. Сценарій продовження війни («ми їх доб'ємо») – частина шантажу, у першу чергу, західних еліт.

Військовим шляхом стратегічної мети Путін не досягнув. **Україна зазнала втрат, однак не змінила курс на модернізацію за західною моделлю. Натомість,**

¹ Путін виступив з посланням до Федеральних зборів (відео). УНІАН. 2023. 21 лютого. URL: <https://www.unian.ua/world/poslannya-putina-do-federalnih-zboriv-divitisya-onlayn-21-02-2023-12153147.html>

змін зазнала РФ, яка стала на шлях тоталітарного транзиту і системної архаїзації. Продовження війни, яку непублічно визнають «не лише моральним злочином, але і стратегічною помилкою»² навіть представники російських владних еліт, створює внутрішньополітичні ризики вже для самої РФ.

Втім, і «вихід з війни», після багаторічної мілітаристської пропаганди та понад трьох років «спецоперації», може бути «потенційно кризовим» на російському внутрішньополітичному треку³. Більше того, існує точка зору, згідно з якою період після завершення війни очікується «досить складний, якщо не найскладніший за останні 30 років, час»⁴.

Розуміння цих ризиків – одна з причин того, що Путін відмовився від пропозицій Трампа про швидку зупинку війни. «Літня кампанія» 2025 року потрібна Путіну не тільки для спроб захопити більше української території, а й для оцінки переваг та ризиків зупинки активної фази війни у внутрішньополітичному вимірі.

Затягування з ухваленням рішення напружує навіть найближче до правителя Росії коло еліт. Під час Петербурзького міжнародного економічного форуму (червень 2025 року), глава Центрального банку Набіулліна, міністр економічного розвитку Решетников, міністр фінансів Сілуанов на різний лад (намагаючись паралельно зняти з себе відповідальність), говорили про економічні ризики для РФ. Набіулліна заявила, що багато з ресурсів зростання російської економіки вичерпані⁵.

Фактично, російські еліти з максимально можливою в РФ відвертістю публічно заявили: час ухвалювати рішення про згорання війни і зайнятись внутрішнім розвитком.

Однак, сам Путін виступив з промовою, в якій говорив про перспективи розвитку Росії. А потім, у форматі дискусії, повторив ключові наративи щодо війни, і фактично дав зрозуміти, що не збирається зупинитись, оскільки російська армія «наступає по всьому фронту»⁶.

Рішення про зупинку війни може ухвалити лише Путін. У першій половині 2025 року неодноразово робились натяки про готовність правителя Росії до деескалації. Він двічі (на Великдень і на 9 травня) оголошував короткострокові періоди припинення вогню, постійно заявляє про те, що РФ готова до переговорів щодо «усунення корінних причин української кризи». В західну пресу через «джерела» вкидалась інформація про готовність Путіна зупинитись на лінії зіткнення. У травні відновились прямі переговори між Україною та РФ.

² Габуев А. Россия, созданная Путиным. Briefly. URL: <https://briefly-news.com/rossiya-sozdannaya-putinyim/>

³ Перцев А. «Ждали, что война закончится»... Медуза. 2025. 9 января. URL: <https://meduza.io/feature/2025/01/09/zhdali-cto-voyna-zakonchitsya>

⁴ Жизнь после СВО. ТК Миг России. 2024. 29 августа. URL: <https://t.me/mig41/36555>

⁵ Набиуллина: многие из ресурсов роста экономики РФ исчерпаны. DW. 2025. 19 июня. URL: <https://www.dw.com/ru/nabiullina-mnogie-iz-resursov-rosta-ekonomiki-rf-iscerpany/a-72977983>

⁶ «Нет задачи забрать Сумы, но я этого не исключаю»... Настоящее время. 2025. 20 июня. URL: <https://www.currenttime.tv/a/net-zadachi-zabrat-sumy-no-ya-etogo-ne-isklyuchayu-putin-zayavil-cto-armiya-rs-mozhet-bez-kakoy-libo-tseli-okkupirovat-novyy-region-ukrainy/33450193.html>

Однак, публічна інформація про зміст переговорів не свідчила про готовність РФ до припинення війни. РФ наполягала на виконанні ультиматуму Путіна від 14 червня 2024 року (виведення ЗСУ з усієї території чотирьох частково окупованих областей та офіційна відмова від вступу до НАТО та ін.), як умови для припинення вогню і початку змістовного переговорного процесу⁷.

Так само, не свідчила про готовність зупинити війну інтенсифікація весною і на початку літа 2025 року повітряних ударів по Україні та початок «літнього наступу» на фронті. Тим не менше, починаючи з другої половини 2024 року, в РФ ведеться підготовка до «виходу з війни» та фіксації її результатів. У тому числі, внутрішньополітичних. За даними російських медіа, «дорожня карта нормалізації» в АП обговорюється⁸.

Але зупинка війни – не єдиний сценарій на найближчу перспективу. Паралельно зі створенням передумов для завершення «СВО», створюються передумови і для її продовження настільки довго, наскільки влада вважатиме потрібним. Кремль готує інструментарій для обох сценаріїв і, відповідно, до обох сценаріїв готують і державну машину, еліти та населення РФ.

⁷ Путін назвав умови миру – віддати Запоріжжя, Херсон і весь Донбас. BBC News Україна. 2024. 24 червня. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cq551r0newo>

⁸ «Верни себе Россию 2021»: в Кремле обсуждают планы по «нормализации» жизни в стране после войны. Вёрстка. 2025. 28 марта. URL: <https://verstka.media/v-kremle-obsuzhdayut-planu-po-normalizaczi-zhizni-v-strane-posle-voiny>

Сценарій завершення війни

Ставка на «спокійну більшість», маргіналізація «Z-патріотів», контроль над учасниками вторгнення

Ключові рішення щодо тактики «виходу з війни» вже ухвалені. Частково почалась підготовка до їх реалізації. Головна ідея Кремля полягає в тому, щоб на момент зупинки війни бути готовими діяти системно і послідовно, за відпрацьованими алгоритмами роботи з населенням та окремими соціальними групами.

«Орієнтуватись на спокійну більшість»

За даними російських медіа, наприкінці листопада 2024 року Адміністрація президента РФ провела в Підмосков'ї семінар для віце-губернаторів. Головна тема – початок підготовки до виборів у Держдуму-2026. Також обговорювалась робота з «образом перемоги». Віце-губернаторам довели до відома, що «орієнтуватись слід на спокійну більшість»⁹. Тобто, на соціологічне «болото», яке будь-коли прийме будь-який фінал «СВО». А також – прийме «образ перемоги», який буде запропонований владою.

«Спокійна більшість» - це 50-60% дорослого населення, яке безумовно підтримує владу. Сьогодні воно підтримує війну. Однак природа цієї підтримки – не прагнення нових завоювань і не досягнення «цілей спецоперації», а безумовна лояльність до влади.

За даними опитування Левада-центр, проведеного у травні 2025 року¹⁰, 80% росіян «підтримують дії ЗС РФ в Україні» (47% - підтримують безумовно, 33% - «скоріше підтримують»). Показник 80% утворюється з двох складових: 15-25% - провоєнні «Z-патріоти» і 50-60% - соціологічне «болото».

При цьому 64% опитаних заявили, що виступають за початок мирних переговорів: 30% (найвище значення за час опитувань) виступають однозначно за мирні переговори; 34% більше віддають перевагу мирним переговорам, ніж продовженню війни. Не менш промовистим є зниження до найнижчого значення (28%) за період опитування частки прихильників продовження війни.

Українське дослідження, проведене соціологічною компанією «Нью Імідж Маркетинг Груп» спільно з «Діловою столицею» (січень-лютий 2025 року) свідчить, що серед населення РФ значно зросло відчуття втрат. А частка тих, хто

⁹ «Коммерсант»: администрация президента на семинаре для вице-губернаторов обсудила подготовку «образа победы» после окончания войны. Медуза. 2024. 2 декабря. URL: <https://meduza.io/news/2024/12/02/kommersant-administratsiya-prezidenta-provela-seminar-dlya-vitse-gubernatorov-po-podgotovke-obraza-pobedy-posle-okonchaniya-voyny>

¹⁰ Конфликт с Украиной: внимание, поддержка, отношение к переговорам в Стамбуле и различным вариантам урегулирования конфликта. Левада-центр. 2025. 2 июня. URL: <https://www.levada.ru/2025/06/02/konflikt-s-ukrainoj-vnimanie-podderzhka-otnoshenie-k-peregovoram-v-stambule-i-razlichnym-variantam-uregulirovaniya-konflikta/>

вважає, що кількість жертв не відповідає досягненням «СВО», за останній рік з виросла 47% до 54%¹¹.

«Спокійна більшість», декларуючи підтримку Путіна, очікує від нього кроків, абсолютно протилежних тим, які він робить. Російський дослідницький проект в еміграції «Хроніки» з'ясував, що 83% респондентів, які заявляють про підтримку Путіна, хотіли б, аби російський правитель зосередився на внутрішньому соціально-економічному порядку денному. А 61% прихильників Путіна підтримує укладання мирної угоди з Україною¹².

Тобто, хоч населення РФ і декларує позиції, які цілком задовольняють владу, воно, разом з тим, демонструє явні ознаки втоми від війни та формує запит на її закінчення.

Така позиція росіян цілком влаштовує владу, оскільки вона отримує від населення найважливіший для себе ресурс – слухняність. Середньостатистичний росіянин не готовий приймати як особисту цінність мілітаристський дискурс. І це стримує зростання соціальної та електоральної ніш «Z-патріотів» – єдиного прошарку населення, який на даному етапі має ресурс тиску на владу.

Переорієнтувати настрої «спокійної (радше – слухняної) більшості», свій контроль над якою влада розцінює як близький до абсолютного, Кремль сподівається без надмірних зусиль. Очікується, що буде зроблено ряд кроків, які дозволять забезпечити збереження лояльності «болота», в разі якщо буде взято курс на зупинку війни.

Базовий «образ перемоги» буде сформульовано в зрозумілих для «спокійної більшості» категоріях.

Головний елемент образу – територіальні здобутки РФ. Введена у медійний обіг ще в 2022 році формула «нові території» має стати видимим підкресленням успіху «СВО». «Поява нових територій -значущий для Росії результат, це серйозне питання - Азовське море стало внутрішнім морем РФ. Ще Петро I боровся за те, щоб вийти до Азовського моря», - заявляв Путін ще у грудні 2022 року¹³. А з початку 2024 року російський правитель використовує термін «завоювання», говорячи про окуповані території¹⁴.

¹¹ Росія напередодні переговорів. Соціально-політичні настрої росіян. Ділова столиця. 2025. 23 лютого. URL:

<https://www.dsnews.ua/ukr/world/rosiya-naperedodni-peregovoriv-socialno-politichni-nastroji-rosiyan-22022025-517259>

¹² Проект «Хроніки»: большинство заявляющих о поддержке Путина россиян хотят вещей, полностью противоположных его действиям... Медуза. 2024. 22 октября. URL:

<https://meduza.io/news/2024/10/22/proekt-hroniki-bolshinstvo-zayavlyayuschih-o-podderzhke-putina-rossiyan-hotyat-veschey-polnostyu-protivopozhnyh-ego-deystviyam-naprimera-mira-s-ukrainoy>

¹³ Путіну мариться, що Азовське море «стало внутрішнім морем для РФ». ТСН. 2022. 7 грудня. URL:

<https://tsn.ua/ato/putinu-maritsya-scho-azovske-more-stalo-vnutrishnim-morem-dlya-rf-2218168.html>

¹⁴ Владимир Путин назвал «завоеваниями» захваченные российской армией территории Украины. Важные истории. 2024. 16 января. URL:

<https://istories.media/news/2024/01/16/vladimir-putin-nazval-zavoevaniyami-zakhvachennye-rossiiskoi-armiei-territorii-ukraini/>

«Нові території» - це те, що Путін може пред'явити населенню Росії. Це аргумент, яким влада планує «перекрити» питання про ціну «завоювань», про стратегічні збитки та соціально-економічні проблеми, викликані війною.

«Спокійну більшість» задовільнить фактичний контроль над окупованими територіями, і вона не задумуватиметься над тим, що нелегалізоване загарбання – це довготривала проблема для РФ, яка, в кінцевому підсумку, стане важливою складовою майбутніх криз. Так само, соціологічне «болото» спокійно зреагує, якщо в рамках домовленостей про припинення війни «нові суб'єкти федерації» залишатимуться під контролем РФ не повністю.

Рішення про зупинку війни буде позиціюватись, як відповідь на запит «спокійної більшості».

Починаючи з 2023 року, частка росіян, які підтримають «рішення Путіна, якби цього тижня припинили військовий конфлікт з Україною» стабільно становить близько 70%¹⁵. Поки Кремль готовий продовжувати війну, запит населення на мир залишається латентним. У росіян немає інструментів для артикуляції цього запиту і включення його до внутрішньополітичного порядку денного. Коли (і якщо) Кремль змушений буде «СВОрачіваться», влада обґрунтує цей крок і зможе створити атмосферу «народної підтримки».

Перехід від формули «спецоперація йде за планом» до формули «СВО може бути тривалим процесом» супроводжувався кількома програмними виступами Путіна, у яких він підкреслював, що влада виконуватиме соціальні зобов'язання перед населенням.

В 2025 році Путін не виступив з посланням до Федеральних зборів у лютому (як у 2023 та 2024 роках). Головна причина – невизначеність щодо питання зупинки війни. Кремль не має чіткого розуміння – на що орієнтувати населення: на продовження «СВО як тривалого процесу», на розширення війни чи на перехід до мирного періоду.

Послання 2025 року буде виголошене тільки у тому випадку, якщо влада матиме розуміння хоча б середньострокової перспективи у питанні війни. Якщо такої визначеності не буде – не буде і послання. Прецеденти, коли Путін «пропускав» річне послання, вже були. Зокрема, у 2022 році.

Провоєнна меншість: проблема, яку влада не знає, як вирішити

Попри високі цифри декларативної підтримки війни населенням РФ, стійка провоєнна соціальна база складає близько 10-15% населення. Саме так її оцінюють, серед інших, провладні російські соціологи¹⁶. Разом з тим, під час соціологічних опитувань декларують прихильність продовженню війни близько 30%.

¹⁵ Голобуцький О. Кремль готує росіян до завершення війни? Главком. 2023. 11 листопада. URL: <https://glavcom.ua/columns/golobutskyi/kreml-hotuje-rosijan-do-zavershennja-vijni-967893.html>

¹⁶ Troianovski Anton, Entous Adam, Julian E. Barnes. Putin Quietly Signals He Is Open to a Cease-Fire in Ukraine. The New York Times. 2023. Dec. 23. URL: <https://www.nytimes.com/2023/12/23/world/europe/putin-russia-ukraine-war-cease-fire.html>

За даними Левада-центр (травень 2025 року), у віковому розрізі, найбільш провоєнна група – 55+ років. 35% представників цієї групи – за продовження війни. Для порівняння: у групі 18-24 роки підтримка продовження війни складає 13%. За типом населених пунктів – міста з населенням понад 500 тис. У Москві за продовження війни виступають 40%. При цьому, в російській столиці даний показник знизився з квітня до травня 2025 року на 6%.

Однак, для влади соціальна група не є проблемою. Кремль використовує настрої цієї частини населення під час війни. «Місткість» провоєнної меншості достатня для того, щоб формувати відповідні наративи та створювати інформаційний фон «всенародної підтримки» війни. Разом з тим, більшість представників групи, назагал, повністю залежить від влади. Тому Кремль упевнений у тому, що в разі зміни офіційної позиції – зміниться і позиція «кровожерних пенсіонерів».

Дещо складніша ситуація з тією частиною соціуму, яка має прямий зиск від війни. В першу чергу, мова йде про працівників ВПК. За даними аналітичного центру RUSI, станом на початок 2025 року в російському ВПК працювало 4,5 млн. осіб¹⁷. Війна дозволила представникам цієї групи отримати вищий рівень забезпечення та споживання, ніж вони мали до війни, і вищий – ніж має середньостатистичний росіянин.

Втім, можливе завершення війни не стане для групи шоком, оскільки найбільш очікуваний сценарій – збереження великих оборонних замовлень через потребу ЗС РФ компенсувати втрачену техніку.

Кремль не має наміру демілітаризувати економіку навіть в разі зупинки війни в Україні. Витрати на оборону в 2025-2027 роках плануються на рівні 7% ВВП. Путін готовий буде жертвувати рівнем життя росіян (яких влада жорстко контролює і не очікує протестів), але не рівнем військової спроможності РФ¹⁸.

До того ж, працівники ВПК – контрольовані менеджментом підприємств і не мають інтенсивних горизонтальних зв'язків. Потенціал невдоволення влада має можливість швидко локалізувати і мінімізувати.

Реальну проблему становить пасіонарна частина провоєнної меншості, представлена «воєнкорами», пропагандистами, волонтерами, частиною учасників вторгнення, російськими націоналістичними групами.

«Воєнкори» досягли піку своєї популярності і впливовості в середині 2023 року. Вони стали для населення РФ головним джерелом інформації про реальну ситуацію на фронті, фактично здійснювали інформаційне супроводження діяльності Прігожина аж до його «маршу справедливості» і формували опозиційні щодо режиму наративи.

¹⁷ Oleksandr V Danylyuk, Jack Watling. Winning the Industrial War Comparing Russia, Europe and Ukraine, 2022–24. RUSI. URL: <https://static.rusi.org/winning-the-industrial-war-comparing-russia-europe-ukraine-2022-24.pdf>

¹⁸ Путін не має наміру демілітаризувати економіку, навіть якщо бойові дії в Україні припиняться, - FT. Цензор.НЕТ. 2025. 7 червня. URL: <https://censor.net/ua/news/3556653/u-volodymyra-putina-nenasytynyi-apetyt-do-viyiny>

Розуміючи небезпеку для себе від їх діяльності, влада здійснила ряд публічних та непублічних кроків, спрямованих на «форматування» роботи «Z-патріотів». Головною публічною акцією стала зустріч Путіна з «воєнкорами», яка відбулась у червні 2023 року¹⁹. На непублічному рівні, з «воєнкорами» було проведено роботу, наслідком якої стало помітне скорочення кількості критичних виступів. Однак, про повний контроль Кремля над цим сегментом інформаційного поля не йдеться.

Ще одну проблему для Кремля становить те, що за роки війни сформувалась «зв'язка» між публічними провоєнними акторами та непублічною частиною пасіонаріїв, які допомагають силам вторгнення на волонтерських засадах.

Ця «зв'язка», крім іншого, дозволила «Z-патріотичному» сегменту отримати кошти на забезпечення своєї діяльності. На встановлення контролю над обігом цих коштів спрямована ініціатива депутатів Держдуми заборонити збір благодійних пожертв на особисті банківські карти. Замість цього пропонується запровадити спеціальні рахунки для фізичних осіб²⁰. У такий спосіб влада контролюватиме обіг коштів, зможе впливати на нього та стримувати появу великих фінансових ресурсів у руках своїх потенційних критиків.

Взагалі, режим наразі демонструє прагнення працювати з пасіонарною частиною соціуму без різких дій. Основні методи – часткове залучення активу в контрольовані Кремлем проекти, обмеження простору для активності (включно з інформаційною) та силовий тиск (аж до ув'язнення) на найбільш помітні фігури.

Ефективність такої тактики неочевидна. «Z-патріоти» регулярно піднімають хвилю невдоволення після російських невдач. Новим піком такої активності стала їх реакція на атаку українських БПЛА по аеродромах стратегічної авіації. «Воєнкори» та інші провоєнні активісти транслюють невдоволення поразками, критикують систему та окремих ключових фігур режиму. Однак, Путін, зазвичай, залишається поза прямою критикою²¹.

Втім, характер висловлювань «Z-патріотів» у червні 2025 року став набагато радикальнішим. Головний посил – «так далі продовжуватись не може, потрібні зміни». Фактично, провоєнна частина населення РФ знаходиться за крок до концептуалізації опозиційного до Путіна порядку денного. Влада відповідає точковими репресіями та заходами по стримуванню інформаційної активності «Z-спільноти».

Але Кремль поки не має чіткої відповіді на питання, як протистояти політизації і дистанціюванню від офіціозу «Z-патріотів». Зупинка війни тільки

¹⁹ Путін на зустрічі з воєнкорами хвалився ударами по енергетиці та штабу ГУР. BBC News Україна. 2023. 13 червня. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news-65894418?utm_source=chatgpt.com

²⁰ Россиянам хотят запретить сбор пожертвований на личные банковские карты. Forbes.ru. 2025ю 20 мая. URL: <https://www.forbes.ru/society/537629-rossianam-hotat-zapretit-sbor-pozertvovaniy-na-licnye-bankovskie-karty>

²¹ Z-каналы ищут виноватых в подрыве мостов и атаке беспилотников на военные аэродромы России. Медуза. 2025. 2 июня. URL: <https://meduza.io/paragraph/2025/06/02/z-kanaly-ischut-vinovatyh-v-podryve-mostov-i-atake-bespilotnikov-na-voenye-aerodromy-rossii-vot-chto-oni-pishut-kratkiy-pereskaz>

радикалізує найбільш пасіонарну на сьогоднішній день групу. Продовження війни вестиме до зростання невдоволення «спокійної більшості».

Учасники вторгнення: «нова еліта» чи нова проблема?

Путін кілька разів підкреслював особливе ставлення до учасників вторгнення в Україну. Він проголосив їх «новою елітою»²² та «золотим фондом». Російський режим взяв офіційний курс на активне залучення учасників вторгнення до органів влади. З 2024 року реалізується програма «Время героев» на федеральному рівні. З 2025 року вона поширена на регіони. Перед суб'єктами федерації поставлене завдання щорічно навчати на регіональному рівні у кадрових програмах по 30-60 «учасників СВО».

Випускники цих програм мають отримувати призначення у виконавчу владу. Втім, у більшості випадків через програму до влади залучаються досвідчені чиновники, які номінально долучились до армії.

Крім того, ряд указів президента, урядових актів та федеральних законів (зі змінами 2022-2024 років) передбачають пріоритетне працевлаштування «учасників СВО» в різні державні та муніципальні структури.

Також стимулюється залучення «героїв» до муніципальних виборних органів. Розглядається також варіант, за якого на виборах у Держдуму в 2026 році до 100 мандатів мають отримати «учасники СВО». Висування депутатів до виборних органів влади здійснюється через «Асоціацію ветеранів СВО», яка має стати «головною ветеранською організацією країни»²³.

Втім, не фіксується високої готовності населення голосувати за «героїв». Вперше ця особливість проявилась на виборах глави Хакасії у 2023 році. Проти чинного глави регіону, Валентіна Коновалова, єдиного наразі представника «системної опозиції» (КПРФ) на посту губернатора, «Єдина Росія» висунула «учасника СВО», депутата Держдуми Сергея Сокола. Однак, в ході кампанії стало зрозумілим, що Сокол (який пів року прослужив у депутатському батальйоні «Каскад»), вибори програє. Тому він зняв кандидатуру, оголосивши, що має проблеми зі здоров'ям²⁴.

Не показали вражаючих результатів кандидати, «марковані», як «учасники СВО» і на праймеріз «Єдиної Росії» до виборів у регіональні парламенти, які

²² Война, семья, новая элита – что сказал Путин в послании Федеральному собранию. BBC News Русская служба. 2024. 29 февраля. URL: <https://www.bbc.com/russian/articles/crgk77lj0eje>

²³ «Только за победой». Ветераны войны в Украине впервые организованно идут в депутаты. Вёрстка. 2025. 13 мая. URL: <https://verstka.media/tolko-za-pobedoj-veterany-vojny-v-ukraine-vpervye-organizovanno-idut-v-deputaty>

²⁴ Депутат от «Единой России» Сергей Сокол снял свою кандидатуру с выборов главы Хакасии. Медуза. 2023. 2 сентября. URL: <https://meduza.io/news/2023/09/02/deputat-gosdumy-ot-edinoy-rossii-sergey-sokol-snyal-svoyu-kandidaturu-s-vyborov-glavy-hakasii-dva-dnya-nazad-on-popal-v-bolnitsu>

відбудуться у 2025 році. Внутрішньопартійне голосування виграли 23 з 58 учасників війни в Україні²⁵.

Тим не менше, влада забезпечить присутність кадрів, які позиціонуються, як «учасники СВО», і у виконавчих, і у представницьких органах влади. Це потрібно для того, щоб соціальна група мала свої «точки входу» при вирішенні питань і проблем. Для влади критично важливо, **щоб група учасників війни мала вертикальну, а не горизонтальну інтеграцію**. Це – ключовий елемент контролю над групою, яка становитиме кілька мільйонів активних, але проблемних, осіб. Саме тому від імені «ветеранів» впливові позиції у владі мають посісти зрозумілі для режиму, лояльні до нього кадри. Навіть якщо їх участь у війні не очевидна, формальна або ж навіть – придумана. «Асоціація ветеранів СВО» орієнтована на те, щоб кандидатами ставали «скоріше активісти і чиновники, ніж бійці».

Втім, вибудовування «ветеранської вертикалі» – не єдиний напрямок підготовки до повернення з війни великої кількості «героїв».

У першій половині 2025 року розпочалась підготовка до суттєвого переформатування роботи Федеральної служби з виконання покарань (ФСВП, рос. - ФСИН). Урядом було внесено до Держдуми пропозиції щодо зміни повноважень ФСВП. Згідно з цими пропозиціями, службі надається право носіння зброї, перевірки документів і транспорту. Також ФСВП братиме на персональний облік умовно-достоково звільнених²⁶.

Ініціатори змін прямо говорять, що вони спрямовані на забезпечення контролю над десятками тисяч учасників вторгнення, яких було завербовано в тюрмах.

Інша важлива функція, яку має виконати ФСВП в контексті можливого завершення гарячої фази війни, – залучення на службу учасників вторгнення, які не мають кримінального минулого. Директор ФСВП Аркадій Гостєв заявляв, що службі не вистачає 54 тис. співробітників (23% штату)²⁷. Заповнення вакансій буде вестись шляхом пріоритетного залучення у структуру учасників війни.

Слід зазначити, що і в інших російських силових структурах впродовж війни підтримується високий кадровий дефіцит. Зокрема, в МВС він становить 172 тис. (збільшення впродовж року – на 33 тис.)²⁸.

Кадровий дефіцит у силових структурах підтримується свідомо. Він буде ліквідуватись післявоєнним набором учасників вторгнення. Втім, для значної частини «героїв СВО» пропозиція роботи в поліції чи в системі виконання покарань може не представляти інтересу. На війні їх зарплата становила понад 200

²⁵ Большинство «ветеранов СВО» вновь проиграли праймериз «Единой России» в региональные парламенты. Вёрстка. 2025. 26 мая. URL: <https://verstka.media/bolshinstvo-veteranov-svo-vnov-proigrali-prajmeriz-edinoj-rossii-v-regionalnye-parlamenty>

²⁶ Уголовно-исполнительная система выходит из-за решетки. Независимая. 2025. 20 апреля. URL: https://www.ng.ru/politics/2025-04-20/1_9238_system.html?utm_source=chatgpt.com

²⁷ Директор ФСИН сообщил о нехватке почти 54 тыс. сотрудников. РБК. 2025. 12 марта. URL: <https://www.rbc.ru/society/12/03/2025/67d188829a79475d65e087d5>

²⁸ Колокольцев заявил, что МВД не хватает больше 170 тыс. сотрудников. РБК. 2025. 5 марта. URL: <https://www.rbc.ru/politics/05/03/2025/67c8375a9a794797bf603045>

тис. рублів щомісяця (плюс – разові виплати при підписанні контракту, які досягають 4 млн. рублів). Робота в поліції – це зарплата на рівні 50-70 тис. рублів.

Відповідно, ризики того, що після повернення з фронту учасники вторгнення опиняться в кримінальному середовищі, доволі високі. Саме тому ведеться підготовка не тільки до реінтеграції у мирне життя здорових учасників війни, а й до посиленого контролю над ними, як потенційним поповненням для кримінального світу.

За рамками публічного дискурсу залишається робота з інвалідами, особами з ПТСР. «За замовчанням» вважається, що з проблемами перших впорається система соціального захисту.

Щодо осіб з ПТСР – є ознаки того, що влада РФ починає працювати над проблемою.

Під час одного з ефірів Соловйова відбувся резонансний діалог між ведучими Сергеем Карнауховим та Анастасією Кашеваровою. Перший наполягав на тому, що родини «мають терпіти». Друга – на необхідності допомоги²⁹. Епізод викликав обговорення, на яке влада відреагувала активним поширенням минулорічної заяви Путіна про обов'язкову психологічну реабілітацію для тих, хто повернувся з зони бойових дій³⁰.

Загалом, влада головну ставку робить не на повноцінне вирішення проблеми учасників війни, а на демонстрацію своєї уваги до проблеми. Тобто, медіа-складова – первинна. Крім того, за рахунок кампанії по залученню «героїв» до влади на всіх рівнях, Кремль створює тиск на бюрократичні еліти, змушуючи їх захищати свої позиції, демонструвати ефективність.

²⁹ Ведущий «Соловьев Live» заявил, что жены участников войны должны «целовать им ноги» и терпеть побои. Новая газета Европа. 2025. 29 апреля. URL: <https://novayagazeta.eu/articles/2025/04/29/vedushchii-solovev-live-zaiavil-cto-zheny-uchastnikov-voiny-dolzny-tselovat-im-nogi-i-terpet-poboi-news>

³⁰ Президент Путин предложил сделать обязательной психологическую помощь вернувшимся из зоны СВО. Психологическая газета. 2024. 26 января. URL: <https://psy.su/feed/11967/>

Сценарій війни «до перемоги»

Керована провоєнна мобілізація населення, мілітаризація всіх сфер життя, забезпечення максимального часового ресурсу чинному режиму

Попри помітні ознаки попередньої підготовки російського режиму до післявоєнного періоду, немає підстав вважати, що Кремль розцінює курс на завершення гарячої фази війни, як безальтернативний. Апеляція до історії Північної війни (Путін у 2022 році, глава «стамбульської» переговорної делегації РФ Медінській у 2025-му) є меседжем про готовність Росії вести війну максимально довго. Незалежно від того, як Кремль розцінює ресурсну готовність РФ до «безкінечної війни», він робить все, аби переконати і західні суспільства та еліти, і власне населення в тому, що «ресурси Росії безкінечні».

Втім, російська влада має і суто прагматичні мотиви продовжувати війну. Війна – зручний привід для «закручування гайок» всередині РФ. За понад три роки війни режим Путіна суттєво посилюється у внутрішньополітичному вимірі.

Керована провоєнна мобілізація – успішна модель контролю над населенням РФ

На момент початку війни, путінський режим мав неформальну соціальну угоду з населенням Росії. Суть угоди – влада забезпечує росіянам певний набір соціальних гарантій, поступове зростання рівня життя, певні можливості для розвитку, безпеку; натомість, населення відмовляється від громадянської активності та контролю над владою.

Під час війни влада кілька разів міняла «формулу», вимагаючи від населення все більше, і пропонуючи все менше. Скорочення зобов'язань влади перед населенням пояснювалось війною і обіцянками компенсувати ці втрати «величчю». Тобто, війна, не давши Путіну бажаних геополітичних результатів, тим не менше дозволила йому встановити майже тотальний контроль над Росією.

І це – суттєвий «приз», отриманий Путіним. Продовження війни дає йому можливість посилювати режим та особисту владу.

Станом на початок 2022 року російська влада вивела на пік антиукраїнську істерію, використовуючи інструментарій пропаганди. Втім, пропаганда виступила лише резонатором настроїв росіян. «Люди – жертви пропаганди, але разом з тим – її замовники», - зазначало російське видання «Медуза» у квітні 2022 року³¹.

Тобто, геноцидна війна проти України була за визначенням популярною серед росіян ще «до пропаганди». Російський соціум сприйняв не просто відокремлення України, а її розвиток за західними стандартами модернізації, як зраду. За спостереженням зі згаданого матеріалу «Медузи», українці зрадили «нас» (росіян), ставши «ними» (не «нами», «чужими»).

³¹ Войти во мрак и нащупать в нем людей. Почему россияне поддерживают войну? Исследование Шуры Буртина. Медуза. 2022. 24 апреля. URL: <https://meduza.io/feature/2022/04/24/voyti-vo-mrak-i-naschupat-v-nem-lyudey>

За таких настроїв населення, пропаганда лише оформлює «сюжет» війни, який спочатку базувався на «денацифікації/демлітаризації», потім – на «цивілізаційному протистоянні з Заходом», зараз – на «боротьбі з тероризмом», «невідворотній перемозі».

Зважаючи на такі настрої російського населення, пропаганда не стільки «промиває мозок», скільки – форматує моделі декларування позицій і поведінки. Російській владі, насправді, не потрібна реальна «мобілізована нація». Їй потрібна спільнота, яка готова вдавати з себе «мобілізовану націю». Або – вдавати будь-що інше, коли зміняться потреби режиму.

Реальна «мобілізована нація», у параметрах, описаних Ніколасом Старгардтом, становила б загрозу для режиму. Адже вона б претендувала на політичну суб'єктність. «Мобілізована нація» готова була б іти на жертви, але вимагала б від влади результату.

Тому Кремль обирає «мобілізовану націю» лише як технологію. Формат «спецоперації» дозволяє значній частині населення дистанціюватись від війни, і діяти за стандартами «мобілізованої нації» лише тоді, коли цього вимагає влада.

Вперше саме такий, гібридний, формат «мобілізованої нації» став помітним під час «часткової мобілізації» восени 2022 року. Тоді медійне та ідеологічне супроводження процесу набору до армії (як і всього дискурсу «підтримки війни») остаточно зосередилось в руках першого заступника глави АП Сергея Кірієнка. Він особисто виступив з концептом «народної війни»³².

Скоріш за все, особиста апеляція Кірієнка до теми пояснюється його прагненням надати процесу керованого характеру. Тому «народна війна» зразка 2022 року, як і подальша декларативна підтримка росіянами війни, є політичною технологією, успішно реалізованою Кремлем.

Восени 2022 року було встановлено певну «планку» мобілізованості російського соціуму. І ця умовна «планка» підтримувалась впродовж 2023-2024 років.

В цей період провідні ролі в підтримці провоєнних настроїв грала «Єдіная Росія». Формальний глава партії Дмитрій Медведєв став головним провоєнним «яструбом». Існує точка зору, згідно з якою для Медведєва відверто маргінальна риторика – це тактика особистого політичного самозбереження. У такий спосіб він демонструє, що не створює політичної небезпеки особисто для Путіна. Однак, інформаційна підтримка хамських дописів заступника глави Радбезу РФ, який не має шансів на самостійне політичне лідерство, свідчить, що це було також і технологічне рішення. Мобілізованість довкола війни і «параду в Києві (Берліні, Парижі)» не повинна виходити за певні соціологічні рамки.

Ще одним активно залученим до мобілізаційної риторики «єдиноросом», був секретар генеральної ради партії (до червня 2024 року) Андрій Турчак. Його відставка і призначення на звільнену посаду медійно стриманішого і менш харизматичного Владіміра Якушева позначила зниження активності «Єдіной

³² Замглавы АП Кириенко призвал к «народной войне». Радио Свобода. 2022. 22 октября. URL: <https://www.svoboda.org/a/zamglavy-ap-kirienko-prizval-k-narodnoy-voyne-/32096046.html>

Росії» на темі війни. Депутатам партії прямо вказують, що вони мають менше приділяти уваги темі «СВО», більше – соціальним темам³³.

Саме такий підхід дозволив владі отримати «соціологічні налаштування», які можна не просто інтерпретувати, а використовувати у своїх інтересах. Коли респонденти опитування виступають за завершення війни, але «підтримують дії ЗС РФ в Україні», це означає, що влада має необхідний ресурс покірності населення, який дозволить їй вести війну стільки, скільки вона вважатиме за потрібне.

На думку російського соціолога Льва Гудкова, наразі фіксується «невизначне невдоволення» росіян війною. Вони «вважають, що вона принесла більше поганого, ніж хорошого, і що цілі, поставлені керівництвом, не були досягнуті»³⁴.

Але саме невизначність невдоволення – це та риса, з якою влада може працювати так, як вона вміє. І може «розвернути» настрої населення або в бік миру, або, за потреби, у бік посилення зусиль, спрямованих на «досягнення цілей СВО».

Невдоволення війною так само невизначне, як і щирість підтримки війни. Тобто, російський соціум – керований. І головне завдання влади – втримати керованість. За цієї умови, росіяни будуть слухняно вдавати підтримку війни навіть в умовах «невизначного невдоволення».

Мілітаризація – технологія і стратегія

Мілітаризація всіх сфер суспільного життя – частина керованої мобілізації населення РФ. Відтак, мілітаристська ідеологія і практики також впроваджуються в керованому режимі. Однак, якщо мобілізованість потрібна Кремлю для вирішення поточних завдань, то мілітаризація включає елементи стратегічного курсу, спрямованого на формування стійких і тривалих настроїв, які дозволять РФ зберегти базові ознаки нинішнього режиму навіть у період «після Путіна».

Мілітаризація виступає одним з головних інструментів підтримки та легітимізації авторитарної влади. Саме тому Кремль веде роботу не тільки над розвитком воєнного потенціалу країни, а й над інсталяцією воєнних ідеологем, структур та моделей в усі сфери життя.

Для цього повною мірою задіяна пропаганда, яка формує комплексний мілітаристський дискурс. В основі – «культ Перемоги». «Перемога над фашизмом» стала одним з головних маркерів російської ідентичності, а святкування 9 травня набуло форм гротеску³⁵ – зі штурмами фанерного рейхстагу, експлуатацією гасла «можем повторить», та іншими екстравагантними проявами. Мілітаристська міфологія та естетика поширюються і через маскульт – фільми, серіали, літературу, музику, візуальні носії, комерційну рекламу.

³³ «Единая Россия» призвет своих депутатов меньше пиариться на СВО... ТК ПолитСатирКа. 2025. 23 января. URL: <https://t.me/satirkka/4186>

³⁴ Российский социолог Лев Гудков... ТК ЕЖ. 2025. 2 января. URL: <https://t.me/ejdailyru/293252>

³⁵ Не День перемоги? Навіщо Росія вигадала свято 9 травня. РБК-Україна. 2024. 9 травня. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/den-peremoqi-navishcho-rosiya-vigadala-svyato-1715070859.html>

Путін проводить прямі паралелі між «Великою Вітчизняною війною» та «спецоперацією». В парадах 9 травня беруть участь «учасники СВО». А досвід і моделі візуального супроводження «подвигу дідів» активно застосовуються для впровадження сучасних канонів милітаризму у повсякденне життя.

Символіка війни (зокрема літери Z та V, до літа 2023 року – шеврони «Вагнера»), портрети «героїв СВО» стали візуальними маркерами громадських просторів, шкіл, державних установ. Поширення набули дитячі іграшки, шкільне приладдя, предмети побуту з символікою війни.

Головна цільова аудиторія милітаристського курсу – молодше покоління. Режим досить тривалий час шукав оптимальні форми роботи з молоддю. В часи «раннього Путіна» провідні ролі грали молодіжні організації на зразок «Наши» та «Ідушіє вместе». Втім, активна участь молоді у протестах на Болотній переконала режим, що таких інструментів недостатньо. Тому з 2012 року було взято курс посилення «патріотичного виховання» у школах. Запроваджено курси «Основи військової підготовки» та факультативи з милітаристським змістом. Підручники з історії та літератури максимально наближені до установок офіційної пропаганди³⁶. У 2016 році було створено «Юнармію».

Така політика є чимось більшим, ніж підтримкою градусу провальної мобілізації під час війни з Україною. Про це свідчить те, що з кінця 2022 року роботу над милітаризацією молоді поступово почало перебирати на себе управління внутрішньої політики АП. Під його егідою (та за безпосереднього кураторства Кірієнка) реалізується проект «Двіженіє первих»³⁷. «Путінська піонерія» приділяє значну увагу не тільки ідеологічному та патріотичному, а й милітаристському вихованню.

Ті росіяни, яким сьогодні до 18 років, за задумом, впродовж цього та наступного президентських термінів Путіна мають замістити старшу вікову групу – найбільш провальною і найбільш лояльною до режиму. І саме це – елемент стратегії.

Ще одна пріоритетна аудиторія милітаристської пропаганди – потенційні рекрути до сил вторгнення. Однак, якщо молодше покоління обробляється ідеологічно, то для потенційних «добровольців» пропонуються матеріальні стимули. Виплати за підписання контракту з МО у 2025 році досягали 4 млн. рублів³⁸. Втім, поступово намітилась тенденція до зниження цих виплат³⁹. Більше

³⁶ Архаїзація, ідеологізація, уніфікація: російська освіта та кремлівська пропаганда (2014-2024). Український інститут майбутнього. 2024. 23 жовтня. URL: <https://uifuture.org/publications/arhayizacziya-ideologizacziya-unifikacziya/>

³⁷ Піонерія для Путіна. Конкурси, письма на фронт і лагерь в КНДР. Радио Свобода. 2024. 10 июля. URL: <https://www.svoboda.org/a/pioneriya-dlya-putina-konkursy-pisjma-na-front-i-lagerj-v-kndr-/33025342.html>

³⁸ РФ пропонує мільйони контрактникам через труднощі на фронті – ГУР. Суспільне. 2025. 23 березня. URL: <https://suspilne.media/977553-rf-proponue-miljoni-kontraktnikam-cerez-trudnosi-na-fronti-gur/>

³⁹ В Росії продовжують знижувати виплати за відправку на війну проти України. Бізнес Цензор. 2025. 3 червня. URL: <https://censor.net/biz/news/3555900/u-rosiyi-prodovjuyut-znyjuvaty-vyplaty-za-vidpravku-na-viyinu-proty-ukrayinu>

того, в середовищі «Z-патріотів» з'явилась критика «роздачі бабла», внаслідок чого в Росії створюється «паразитуючий клас»⁴⁰.

Втім, у влади залишається можливість задіяти інструментарій примусу. Указ, яким Путін оголосив «часткову мобілізацію» у 2022 році, не скасований. Це створює юридичне підґрунтя для повторного проведення масштабної мобілізації в будь-який момент. А з того часу влада провела значну роботу, спрямовану на виправлення недоліків. Зокрема, запроваджено систему електронних повісток⁴¹ та суттєво жорсткіші умови призову до війська⁴². Запроваджено жорсткіші покарання за спроби ухилитись від призову. Російський «ухилянт» може зіткнутись з блокуванням соціальних сервісів та банківських інструментів.

Мілітаристська пропаганда спрямована не тільки на пріоритетні цільові аудиторії, а й на все населення РФ. З одного боку, влада прагне «не перетиснути». З іншого – готує населення до можливої війни проти Європи за тими ж лекалами, за якими тривалий час готувала війну проти України. Постійна апеляція пропаганди до теми «цивілізаційного конфлікту з Заходом», культивування міфу про вікове прагнення Заходу «завдати стратегічної поразки РФ», «захопити російські землі» підводить населення до думки, що війна – єдиний спосіб «захистити російську цивілізацію». «Так як це зробили діди». Коло замикається.

Мілітаризація всіх сфер життя дозволяє владі тримати ідеологічну «рамку», забезпечувати примусову лояльність людей, спрямовувати життєві стратегії росіян у напрямку, який відповідає потребам режиму. Вона дозволяє бути постійно актуальною опцією продовження війни «до безкінечності». А це – додатковий фактор тиску як на Україну, так і на західні уряди та суспільства.

Замість стратегії: забезпечити максимальний часовий ресурс чинному режиму

В червні 2025 року в російському медіа-полі розгорнулася дискусія довкола тексту экс-депутата Одеської міськради, колаборанта Ігоря Дімітрієва. Дімітрієв констатує, що Росія не змогла не лише «змінити режим у Києві», а й опинилась у ситуації, коли її геополітична впливовість суттєво знизилась. «Раніше Росію оточувала буферна зона формального нейтралітету, тепер її оточує система оборонних альянсів, де Москва часто не має ані союзників, ані посередників. Такі

⁴⁰ Журналістка Анастасія Кашеварова о том, как выплаты за участие в СВО создают в России паразитирующий класс. ТК ЕЖ. 2025. 7 июня. URL: <https://t.me/ejdailyru/329971>

⁴¹ Госдума приняла закон об электронных повестках в армию – и о целом ряде запретов для «уклонистов». Медуза. 2023. 11 апреля. URL: <https://meduza.io/news/2023/04/11/gosduma-odobrila-vo-vtorom-chtenii-popravki-ob-elektronnyh-povestkah-v-armiyu-i-o-tselom-ryade-zapretov-dlya-uklonistov>

⁴² Госдума приняла закон, позволяющий забирать россиян в армию по решениям предыдущих призывных кампаний. Медуза. 2025. 8 апреля. URL: <https://meduza.io/news/2025/04/08/gosduma-prinyala-zakon-pozvolayuschiy-zabirat-rossiyan-v-armiyu-po-resheniyam-predyduschih-prizyvnyh-kampaniy>

тектонічні зсуви є незворотними. Сам цей факт свідчить про те, що геополітична "спецоперація" призвела до прямо протилежного результату», - пише Дімітрієв⁴³.

Путін справді не має бажаних та інтуїтивно зрозумілих для соціологічної більшості «результатів СВО». На четвертому році війни для Кремля є проблемою те, що на початку війни було перевагою – відсутність задекларованих формальних цілей.

А відсутність результату щодо фактичних цілей – встановлення контролю над Україною, зупинка її модернізації за західним зразком, відновлення зони впливу РФ у Центрально-Східній Європі, перетворення Москви на повноцінний геополітичний полюс – очевидна.

«У Росії немає ніякої післявоєнної утопії. Перемога Росії буде всього лиш перетворенням ще кількох регіонів (в ідеалі – всього світу) в руський мір, тобто, у повноцінне пекло, де головною розвагою – вельми витонченою – будуть взаємні катування у підвалах. ... Зупинка історії – основа російської ідеї, тому в сучасній Росії немає жодної концепції майбутнього», - пише російський письменник Дмитрій Биков⁴⁴, одна з найпомітніших фігур у середовищі «незгодних».

Російський режим справді не має образу майбутнього. Більше того, він не веде роботу над формуванням такого образу. Ключова ідея – не розвиток, а саме «зупинка історії», фіксація «путінської реальності». Зупинка війни, так само, як і її продовження, – інструменти забезпечення внутрішньополітичної стабільності режиму.

Адже, якщо зовнішні проміжні результати війни не очевидні, то у внутрішньополітичному вимірі режим суттєво зміцнився.

У квітні 2025 року керівник управління з питань моніторингу і аналізу соціальних процесів АП Александр Харічев опублікував статтю «Цивілізація «Росія», у якій розвинув тему «особливої державності», яка відіграє роль не тільки політичного інституту, а й «духовного центру». Відтак, цілком логічно, за Харічевим, що населення орієнтоване на персоніфікацію та сакралізацію влади. А «вищою метою» для росіянина є «виконання зобов'язань перед сім'єю, суспільством, країною»⁴⁵.

Текст Харічева, який вже не вперше намагається позиціонуватись у якості ідеолога режиму, більшість спостерігачів оцінили, як спрямований на єдиного читача – Путіна. Це, безумовно, один з головних мотивів чиновника АП. Разом з тим, на цей текст можна подивитись і ширше.

Певною мірою, стаття Харічева «перегукується», з опублікованим у 2022 році текстом Тимофея Сергєйцева «Що Росія має зробити з Україною». Тільки в даному

⁴³ Предатель Димитриев подвел итог «СВО»: «Россия больше не лидер, мы обнулились». Диалог.ua. 2025. 8 июня. URL: https://www.dialog.ua/war/315002_1749376056

⁴⁴ Быков Д. Есть чувство, что никакого «после войны» не будет. Эхо. 2025. 25 мая. URL: <https://echofm.online/opinions/est-chuvstvo-cto-nikakogo-posle-voiny-ne-budet>

⁴⁵ Сотрудник АП Александр Харичев написал статью, которая выглядит как инструкция «строителя путинизма». Медуза. 2025. 18 апреля. URL: <https://meduza.io/feature/2025/04/18/sotrudnik-ap-aleksandr-harichev-napisal-statyu-kotoraya-vyglyadit-kak-instruktsiya-dlya-stroitelya-putinizma>

випадку один з найближчих соратників Кірієнка розмірковує над тим, «що російський режим має зробити з Росією».

Якщо «зробити з Україною» те, що планувалось, Кремлеві не вдається, то з Росією – цілком може вдатись. Харічев використовує підхід, який є типовим для путінської АП: за «візіонерською» обгорткою – цілком конкретні ідеологічні установки та технологічні рішення, спрямовані на зміцнення режиму.

Те, що Харічев називає «цивілізацією», насправді є моделлю забезпечення максимального часового ресурсу для чинного режиму. Адже і завершення (або зупинка) війни, і її продовження не дають ні особисто Путіну, ні вибудованій під нього системі влади нових сенсів. Підготовка до зміни влади (а можливо – і режиму) стає головним викликом для РФ у найближчій перспективі.

Путін, розуміючи настрої та процеси, що відбуваються в середовищі еліт, на початку травня 2025 року вперше досить чітко позначив тему «наступника». «Я постійно думаю про наступника, але, зрештою, вибір буде за росіянами. Повинні з'явитися одразу кілька людей, які б змогли домогтися довіри народу», – заявив правитель Росії у інтерв'ю пропагандисту Павлу Зарубіну⁴⁶.

Цю заяву було вмонтовано у документальний фільм «Росія. Кремль. Путін. 25 років». Така форма подачі не випадкова: «роздуми» правителя на фоні ювілею перебування при владі дозволяють одночасно і дати сигнал про те, що тема знаходиться на контролі у Путіна, і – не дати приводу елітам почати «конкурс» на місце «наступника» негайно. Потенційні претенденти на роль наступного правителя РФ сигнал зрозуміли: тема наступництва наразі маргінальна, центри впливу не ризикують проявляти амбіції, розуміючи, що хто першим їх заявить – матиме найвищі шанси бути «збитим на зльоті».

Разом з тим, як зазначає російська дослідниця політичних процесів у РФ Татяна Становая, «що старішим стає Путін і що більш відірваним від реальності він здається, тим менше еліти вірять у його здатність забезпечити стабільну передачу влади». Наступника, вважає Становая, слід «накачати політичною вагою». І, що пізніше Путін почне цей процес, то меншою мірою його контролюватиме⁴⁷.

Сам Путін і його найближче оточення у цьому проблемі не бачать. Ідея сакральності влади, вперше висловлена представником цієї влади, - це нова «формула», яка частково мала б зменшити фокус еліт та населення на ідеї транзиту. Влада в цій понятійній конструкції реалізує свою «вищу функцію». А населення – під її керівництвом бере участь у реалізації «особливої місії» Росії, бореться за неконкретну, але бажану «велич».

Ще один сенс ідеї сакралізації влади полягає у тому, що вона може стати заміною для путінської соціальної угоди. Сакральна влада вже нічим не зобов'язана населенню. Вона повністю залишає за собою функцію визначення шляху розвитку

⁴⁶ Спадкоємець Путіна: кого і коли володар Кремля бачить наступним президентом Росії. Фокус. 2025. 5 травня. URL: <https://focus.ua/uk/politics/704816-spadkoyemec-putina-kogo-i-koli-volodar-kremlya-bachit-nastupnim-prezidento-m-rosiji>

⁴⁷ Становая Т. Дикий путинизм: что война делает с политическим режимом и элитами. Carnegie Russia Eurasia Center. 2024. 14 ноября. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2024/11/russia-wild-putinism-politics?lang=ru¢er=russia-eurasia>

Росії, не рахуючись з позицією, інтересами, потребами населення. Влада претендує на те, щоб залишатись поза будь-якою критикою. Навіть коли дії влади завдають шкоди РФ і навіть – коли частина представників цієї влади не публічно визнає, що помилки вже зроблено і, з великою ймовірністю вони будуть множитись.

«В Росії, вдома, у нас все дуже не в порядку. Ніхто не знає, куди ми йдемо, ми просто «тримаємось» з усіх сил, щоб не мінятись, задкуємо не озираючись, але рано чи пізно – спіткнемось», - так оцінює ситуацію в РФ ТК «Канал визионера»⁴⁸.

«Ні в кого – ні у провладної більшості, ні в антипутінської меншості в Росії, ні у опозиції за кордоном – немає уявлення про те, як можуть бути вирішені ті проблеми, які накопились не тільки за останні три роки, але і за 25 років путінського правління. ... І це ще більше створює невизначеність і тривожність», - стверджує Лев Гудков⁴⁹.

Кризу ідей щодо майбутнього Росії визнають і всередині влади. «Далі потрібно людям говорити, що буде завтра, чому зараз важко, коли стане легше, чому стане легше. А відповідей ніхто не знає», - наводить «Медуза» слова анонімного чиновника АП⁵⁰.

Війна не забезпечила для Росії умов для модернізації. Не покращила можливості використання свого геополітичного положення і статусу. Ще на другому році війни російська влада це зрозуміла. Саме тому було взято курс на архаїзацію та «традиційні цінності» у внутрішній політиці. Режим, навіть якщо не віддає собі у цьому звіту, перейшов до політики самозбереження.

Тому, у якості «базової ідеї», Кремль пропонує максимально довго зберігати при владі особисто Путіна та – його режим «після Путіна». Росіянам же, попри всі ці складнощі, пропонується «служіння вищим ідеалам» на словах і безумовне виконання рішень влади – на практиці.

⁴⁸ Сирийские уроки. ТК Канал визионера. 2024. 7 декабря. URL: https://t.me/vizioner_rf/10303

⁴⁹ Сеньшин Е. Есть ли свет в конце тоннеля русского ресентимента? Большой разговор с социологом Львом Гудковым («Левада-Центр»). Проект «Republic». 2024. 31 декабря. URL: https://republic.ru/posts/114646?utm_source=republic.ru

⁵⁰ Перцев А. «Ждали, что война закончится»... Медуза. 2025. 9 января. URL: <https://meduza.io/feature/2025/01/09/zhdali-cto-voyna-zakonchitsya>

Широке коло еліт: «виконроби» майбутньої нормалізації. Або – мобілізації...

На риторичному рівні, представники широкого кола еліт декларують повну лояльність курсу Кремля. Провоєнні виступи, організація візуального та медійного домінування «патріотичної тематики», участь у забезпеченні сил вторгнення живою силою та матеріальними ресурсами – це те, чим зайняті у повсякденному житті російська бюрократія, представники ділових кіл, «творча інтелігенція».

Саме це середовище генерує велику кількість ідей, які потенційно можуть сподобатись владі. Ідеї щодо нових заборон, відстоювання «традиційних цінностей», «підвищення народжуваності», обмеження мігрантів, повернення до однопартійності та інше – це прояви спроб еліт «підлаштуватись» під актуальний порядок денний (як вони його розуміють) вищого керівництва.

Однак, вони, з точки зору Кремля, – лише виконавці. Порядок денний формується на вищому рівні. Без врахування будь-яких низових ініціатив.

Стійкий наратив миру, станом на 2025 рік, фактично відсутній. Опозиція в екзилі («хорошіє рускіє») фактично відмовилась від намагань сформувавши рух за припинення війни, натомість – позиціонує себе більше у якості «сторонніх спостерігачів». До того ж, часто солідаризуючись з режимом в оцінках дій та перспектив України.

Парадоксально, що за таких умов саме частина російських еліт (паралельно з «перегонами» безглуздох ініціатив в дусі «все заборонити») стала виразником сподівань на мир.

Один з найвідоміших російських олігархів Олег Деріпаска неодноразово негативно висловлювався про війну та закликав до припинення вогню⁵¹. На умовах анонімності, опозиційні медіа неодноразово наводили негативні оцінки війни від «джерел» – чиновників, які працюють на вищих щаблях влади. Врешті, для більшості представників еліт «середнього рівня» війна стала «прикрою проблемою», змінивши звичний стиль життя.

З середовища лояльних еліт опосередковано (зазвичай – через дописи у анонімних телеграм-каналах) транлюється і обережне сподівання на післявоєнну часткову «відлигу».

Вища влада РФ знає цю ситуацію. І, потенційно, може використати настрої в елітних середовищах у своїх інтересах, коли/якщо прийде час «нормалізації». Кремль розраховує, що бюрократичні, економічні, регіональні еліти впровадзуватимуть мирний порядок денний, виходячи не тільки «зі службової необхідності», а й – з власних інтересів.

Для цієї категорії культивується міф про «повернення до 2021 року». Тобто, повернення до ситуації, в якій існує «Вечірній Ургант», можна легко отримати

⁵¹ Деріпаска назвав війну в Україні «безумной», раскритиковал военные расходы России и призвал к прекращению огня. Медуза. 2024. 8 августа. URL: <https://meduza.io/news/2024/08/08/deripaska-nazval-voynu-v-ukraine-bezumnoy-raskritikoval-voennye-rashody-russii-i-prizval-k-prekrascheniyu-ognya>

шенгенську візу, вести бізнес з «недружніми країнами», не боятись репресій, напівпримусової відправки в «нові регіони» або «в зону СВО».

Втім, якщо представники еліт ще можуть сподіватись на повернення формальних ознак більш комфортних часів, то на «відлигу» чи лібералізацію – ні. Режим не готовий «послаблювати гайки». Та й широке коло еліт на цьому не наполягатиме. У разі, якщо буде взято курс на «нормалізацію», еліти не ставитимуть питання про системні зміни чи навіть обмежені реформи. Закінчення війни для них буде цілком достатньо. Навіть, якщо після війни внутрішньополітична ситуація матиме ще більше ознак тоталітаризму.

Саме тому каста «виконробів мобілізації» є і потенційними «виконробами нормалізації». Але, поки не пролунає «стартовий свисток», широке коло еліт буде слухняно виконувати (в деяких випадках – симулювати виконання) вказівки вищого керівництва, спрямовані на все глибше втягування РФ у провоєнну мобілізацію.

Висновки

Починаючи з другої половини 2024 року, для влади РФ почали складатись умови, які вимагають визначеності щодо подальшої долі війни. Такими умовами стали:

- Уповільнення просування ЗС РФ на фронті, відсутність стратегічних територіальних здобутків.
- Прихід до влади в США команди Трампа, яка задекларувала своєю метою зупинку війни.
- Зміна публічних цілей війни Україною – акцент на справедливому мирі і готовності відмовитись від мети звільнення окупованих територій збройним шляхом.
- Неспроможність Росії досягнути «цілей спецоперації». Зокрема – геополітичних.
- Ознаки «втоми від війни» росіян, що фіксуються соціологічними дослідженнями.
- Наявність латентного запиту на мир в середовищі російських еліт (але – неготовність еліт чітко артикулювати цей запит).

В цій ситуації, Кремль почав підготовку до обох магістральних сценаріїв – зупинки війни та її продовження. При цьому на обох треках поки-що не зроблено кроків, які призвели б до незворотності одного зі сценаріїв.

Головні зусилля на треку «підготовки Росії до миру» зосереджені на створенні умов, за яких влада зможе забезпечити контроль над внутрішньополітичною ситуацією і не допустити її дестабілізації. «Вихід з війни» оцінюється Кремлем, як кризовий процес. Тому підготовка до цього сценарію ведеться в рамках антикризових заходів.

Сценарій продовження війни передбачає збереження поточного внутрішньополітичного курсу, з поступовим збільшенням тиску на населення, зростанням ролі інструментів примусу та повного контролю над соціумом, який забезпечується силовими структурами, пропагандою, новітніми цифровими методами.

Підготовка за двома треками – свідчення того, що Путін ще не визначився, який зі сценаріїв становить більшу загрозу для нього. Розпочавши діалог з Трампом та посиливши риторику «мирного вирішення української кризи», російський правитель збільшує час на ухвалення рішення щодо «спецоперації».

Літній наступ 2025 року розглядається Москвою, як подія, яка здатна або покращити переговорні позиції (якщо складуться умови для реального мирного процесу по його завершенню), або – стати вирішальним кроком до «досягнення цілей СВО», які передбачають ліквідацію української державності або суттєве обмеження зовнішньої та внутрішньої суб'єктності України. Саме це залишається стратегічною метою Путіна.

Сценарій поразки чи навіть часткової невдачі Путіним не розглядаються. Він упевнений у тому, що зможе адаптувати ситуацію під можливі нові виклики, як

зробив це восени 2022 року, провівши «часткову мобілізацію» і натиснувши на західних партнерів України ядерними погрозами⁵².

Відтак, і зупинка війни, і її продовження сприймаються Путіним, як інструменти досягнення стратегічної мети в Україні та на геополітичній арені.

Так само, і зупинка війни, і її продовження є для російського режиму інструментами вирішення внутрішньополітичних завдань, які полягають у:

- Забезпеченні повного контролю режиму над населенням.
- Максимально довгому збереженні при владі чинної формації чиновників.
- Формуванні «путінського спадку» та збереженні базових ознак «путінізму» на тривалий період.
- Створенні оптимальних умов для транзиту влади.

Війна – пік путінського режиму. Незалежно від того, як і коли вона завершиться, наступним масштабним «проектом», який змушений буде вирішувати Кремль – це транзит влади. Путін стане «кульгавою качкою», навіть якщо залишатиметься при владі ще довгий час. Він не може піти з влади як з міркувань особистої безпеки, так і тому, що є «віссю» персоналістського режиму. А сенси для продовження путінського правління знаходити все важче і важче.

Попри те, що особисто Путін гальмує процесу транзиту, російські еліти поступово починають мислити і діяти у логіці транзиту. Саме тому наразі найбільш раціональне ставлення до питання завершення чи продовження війни демонструють представники еліт. Однак, рішення з цього питання повністю залишається прерогативою Путіна, який керується «мотивами вищого порядку». Що, крім іншого, сформувало стійкий наратив про «відрив царя від реалій» не тільки в опозиційних середовищах.

Путін планує залишатись при владі, щонайменше, до 2036 року, а в ідеалі – до кінця життя. Якщо умовою збереження при владі буде продовження війни, Путін робитиме все, аби війна продовжилась. Однак, з часом, актуальність порядку денного («повістки») транзиту зростатиме.

Так само, чим довше буде продовжуватись війна, тим більш значимими мотивами для рішень щодо її зупинки чи продовження будуть внутрішньополітичні, а не геополітичні мотиви.

Виходячи з цього, російський режим намагається створити умови для того, щоб мати максимальний набір опцій для швидкого реагування на можливі зміни, які можуть відбутись як по сценарію «СВОрачівання», так і по сценарію ескалації, що включатиме нову хвилю примусової мобілізації, повне підпорядкування економіки потребам війни і навіть – розширення театру бойових дій за межі України та РФ.

⁵² Ядерні погрози Путіна – блеф чи реальна загроза? DW. 2022. 24 вересня. URL: <https://www.dw.com/uk/aderni-pogrozi-putina-blef-ci-realna-zagroza/a-63217288>